

Державна політика зайнятості населення в епоху штучного інтелекту

<https://doi.org/10.31713/MCIT.2024.052>

Марія Данильчук

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Київ, Україна

Тетяна Королук

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Київ, Україна

Анотація – У статті розглядається вплив технологій штучного інтелекту на ринок праці у розрізі світових тенденцій та української перспективи. Описано виклики, які виникатимуть, та варіанти протидії.

Ключові слова – ринок праці, штучний інтелект, World Economic Forum, перекваліфікація, безробіття, дефіцит робочої сили.

I. СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ: ЗБІЛЬШЕННЯ РОЗРИВУ МІЖ РОЗВИНУТИМИ КРАЇНАМИ ТА КРАЇНАМИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Така рушійна сила розвитку, як, наприклад, впровадження технологій штучного інтелекту, у найближче десятиліття кардинально впливає на ринок праці: зміниться кількість і розподіл робочих місць. Деякі економіки та громади, ізольовані від можливостей створення робочих місць і перекваліфікації кадрів, зіткнуться з перенасиченими ринками праці. У інших навпаки може виникнути дефіцит кадрів, пов'язаний з проблемами з соціальною та трудовою мобільністю, сповільнюючи економічні перетворення та прогрес.

Під час Хірошимського процесу зі штучного інтелекту 1 з 7 членів G7 включив потрясіння на ринок праці, викликані штучним інтелектом, у топ 5 ризиків національним та регіональним цілям.

Згідно з даними, представленими у Future of Jobs Report 2023 від the World Economic Forum (WEF), очікується структурне зростання на 69 мільйонів робочих місць і скорочення на 83 мільйони, результатом чого є чисте скорочення на 14 мільйонів робочих місць, або 2% від поточної зайнятості (673 мільйонів робочих місць). При цьому, очікується, що кількість фахівців зі штучного інтелекту та машинного навчання зросте на 40% (1 мільйон робочих місць) до 2027 року [1].

Управління таким рівнем зменшення кількості робочих місць буде особливо складним, оскільки цей вплив буде нерівномірно розподілений між країнами. У багатьох випадках робочі місця будуть створені не в тій же локації, де вони були втрачені, чи не відповідатимуть кваліфікації працівників.

Робочі місця, пов'язані зі сферою ІТ та ІШ, ймовірно, будуть переважно зосереджені в технологічно розвинених регіонах, причиною чого є

існуючі розриви у рівні освіченості та цифрової грамотності, які не можуть бути ліквідовані без залучення інвестицій. Нижча вартість робочої сили все ще може певною мірою стимулювати офшоринг, однак протекціонізм у сфері цифрових послуг може посилитися. [1].

Наразі виробництво технологій штучного інтелекту є висококонцентрованим у єдиному, глобально інтегрованому ланцюжку поставок, який надає перевагу кільком компаніям і країнам. ASML (Нідерланди) займає 90% світового ринку літографії. Taiwan Semiconductor Manufacturing Company (TSMC) займає близько 56% частки світового ринку виробництва напівпровідників, за нею йде Samsung (Південна Корея) з майже 12%. Samsung є також ключовим постачальником технологій зберігання даних (DRAM і NAND, відповідно 43% і 33% світового виробництва), поряд із SK Hynix (Південна Корея). Nvidia (США) захопила 95% ринку графічних процесорів, які можна використовувати для машинного навчання [1].

Ці держави прагнуть отримати прибутковий економічний вигоди, пов'язані з цими технологіями, тоді як інші – вирішити проблему концентрації, проте очевидно, що перші намагатимуться зберегти такі вигідні їм ланцюги поставок.

До того ж, аби визначити майбутніх лідерів галузі, варто поглянути на список держав, які найбільше інвестують у цю сферу. У 2019–2023 роках уряд США інвестував у штучний інтелект найбільше порівняно з іншими країнами – майже 328 мільярдів доларів. Це приблизно на 195 мільярдів доларів більше, ніж Китай, який посів друге місце за той самий період. На третьому місці перебуває Великобританія, яка посідає третє місце (\$25,5 млрд.), що майже в 13 разів менше, ніж США [2].

Таким чином, найбільш вразливі країни та окремі спільноти в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, можуть залишитися позаду, ізольовані від проривів штучного інтелекту, щоб цього уникнути варто працювати над залученням інвестицій, підвищенням рівня освіченості у сфері штучного інтелекту та знаходженням свого місця у ланцюгу поставок.

II. СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ: ЗАМІНА ЛЮДЕЙ І НЕОБХІДНІСТЬ ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ

За даними експертного опитування у the Global Risks Report 2024 від the World Economic Forum, дефіцит робочої сили входить до п'ятірки найбільших ризиків для 52 країн на наступні два роки, тоді як, для порівняння, безробіття входить до п'ятірки найбільших ризиків у 30 країнах [3].

Борючись зі скороченням і старінням робочої сили, компанії в країнах з розвинутою економікою намагатимуться скористатися перевагами підвищення продуктивності, які пропонує ШІ, таким чином штучний інтелект все частіше замінюватиме працівників середньої кваліфікації, особливо в секторі послуг. Швидке впровадження цих технологій може витіснити людські компетенції за відносно короткий проміжок часу, що призведе до переходу від дефіциту талантів до неповної зайнятості та безробіття.

За останніми оцінками, три з п'яти працівників потребуватимуть навчання до 2027 року [1]. Однак бар'єри, пов'язані з соціально-економічним класом і віком, можуть перешкоджати економічній мобільності, закріплюючи існуючу нерівність як між країнами так і між працівниками всередині однієї країни. Таким чином, люди, які не мають достатніх ресурсів для постійного оновлення своїх навичок, ризикують опинитися за бортом ринку праці.

За відсутності ефективної політики, яка б заохочувала перекваліфікацію поряд із трудовою та соціальною мобільністю, доступ до можливостей заробітку звужуватиметься для дедалі більшої частини населення планети, створюючи осередки безробіття та економічних негараздів, які впливатимуть як на робітників, що займають фізичною працею, так і для «білих» комерців.

Окрім зусиль на національних рівнях, у процесі перекваліфікації кадрів задіюються також міжнародні механізми, наприклад, планується, що до 2030 року платформа Reskilling Revolution від WEF охопить понад 600 мільйонів людей у всьому світі. Співпрацюючи зі зростаючою мережею у 17 країнах, Reskilling Revolution мобілізувала багатосторонню спільноту з понад 370 організацій. Членами-засновниками є Adecco Group, Coursera, уряд Франції, iamtheCODE, Infosys, Lego Foundation, LinkedIn, ManpowerGroup, PwC, Salesforce і ЮНІСЕФ.

Таким чином, створюються мережі Skills and Education Accelerators. Мережа уже охопила такі країни, як Бангладеш, Бразилія, Туреччина, Пакистан, В'єтнам і Катар. Бразильський Skills Accelerator, наприклад, продемонстрував видатні досягнення: понад 2,2 мільйона осіб зареєструвалися на їхніх навчальних курсах. Їхній прогрес був додатково посилений завдяки стратегічній співпраці з компаніями приватного сектору через Меморандум про взаєморозуміння. Ці спільні зусилля спрямовані на синхронізацію та зміцнення платформ кваліфікації та працевлаштування [4].

III. УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Ринок праці України зіткнувся з колосальними викликами, у зв'язку з повномасштабною війною: масовий виїзд молоді з країни – відтік кадрів, реінтеграція ВПО у трудову сферу, мобілізація до лав ЗСУ та ін.

Це все вилилося у те, що, згідно з дослідженням Європейської Бізнес Асоціації, станом на 2023 р. 74 % роботодавців відзначили відчутність дефіциту кадрів, 17 % – часткову нестачу кадрів і лише 7 % – не відчували дефіциту кадрів. Агенція «Info Sapiens» оцінила показник безробіття протягом I півріччя 2024 р. в межах 20,9 % – 13,1 %, а Міністерство економіки України визначило дефіцит кадрів на ринку праці у майже 30 %, тому заходи державної політики наразі спрямовуються на формування гнучкості трудової сфери та забезпечення зайнятості [5].

Для покращення ситуації було вжито ряд заходів, зокрема, у 2023 р. удосконалено механізм надання компенсацій роботодавцям за працевлаштування окремих категорій безробітних, а також працевлаштування безробітних на нові робочі місця в суб'єктах малого підприємництва. За рік за компенсаційними програмами працевлаштовано 5 тис. безробітних. У 2023 р. роботодавцям компенсовано витрати на оплату праці за працевлаштування 14 тис. внутрішньо переміщених осіб. Також у 2023 р. ухвалено позитивні рішення щодо надання мікрогрантів на заснування та розвиток бізнесу майже 10 тис. отримувачам, якими передбачено створення 20,6 тис. нових робочих місць. У рамках проєкту «Робота» у квітні 2023 р. запроваджено грантову програму на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей. У 2023 р. ухвалено позитивні рішення щодо надання грантів 226 отримувачам, якими передбачено створення 463 нових робочих місць.

Як результат, за даними «Work.ua», станом на січень 2024 р., у порівнянні з лютим 2022 р., за кількістю пропозицій роботи ринок праці відновився на 93 %. Але відновлення відбувається нерівномірно в регіональному розрізі – найбільше зросла кількість вакансій у західних областях [6].

Незважаючи на ці виклики, які постають перед нами сьогодні, варто також дивитися у майбутнє: навчати кадри, які знали б, як працювати зі штучним інтелектом, залучати інвестиції та співпрацювати з міжнародними організаціями – оскільки саме розвиток штучного інтелекту буде однією з тих сил, яка формуватиме майбутні ринки праці.

Україна уже почала приймати перші заходи. Зокрема, у 2024 році Україна взяла участь в AI Seoul Summit та підписала спільну заяву. Крім того, у Мінцифрі прийняли дорожню карту з регулювання штучного інтелекту в Україні, яка має на меті знайти баланс між інтересам бізнесу і забезпеченням належного рівня захисту громадян від ризиків ШІ, а однією з цілей визначено підтримку конкурентоспроможності бізнесу та забезпечення доступу до глобальних ринків [7].

Modeling, control and information technologies – 2024

IV. ВИСНОВКИ

Штучний інтелект революціонує ринок праці, створюючи як нові можливості, так і значні виклики. Розвиток технологій призводить до автоматизації багатьох процесів, що, з одного боку, підвищує продуктивність, а з іншого – викликає ризик безробіття.

Глобальні тренди свідчать про зростаючий розрив між країнами. Розвинені країни, які активно інвестують у розвиток ІІТ, мають більше шансів отримати економічні переваги. Країни, що розвиваються, зіштовхуються з ризиком відставання, оскільки їм складніше адаптувати свої ринки праці до нових вимог.

Україна також відчуває на собі вплив цих глобальних процесів, проте війна додатково ускладнила ситуацію на ринку праці. Для того, щоб успішно подолати виклики, пов'язані з розвитком ІІТ, Україні необхідно займатися перекваліфікацією кадрів, співпрацювати з міжнародними організаціями.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Future of Jobs Report, the World Economic Forum, 2023 — Режим доступу до ресурсу: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf
- [2] AI Statistics 2024 — Режим доступу до ресурсу: <https://www.aiprm.com/ai-statistics/#ai-government-investment-statistics>
- [3] The Global Risks Report, the World Economic Forum, 2024 — Режим доступу до ресурсу: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf
- [4] Reskilling Revolution: Preparing 1 billion people for tomorrow's economy — Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/impact/reskilling-revolution-reaching-600-million-people-by-2030/>
- [5] Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року, НІСД — Режим доступу до ресурсу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
- [6] Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти, НІСД — Режим доступу до ресурсу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni>
- [7] Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні, Міністерство цифрової трансформації України, 2023 — Режим доступу до ресурсу: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/Дорожня_карта_з_регулювання_ІІТ_в_Україні_compressed.pdf